

الگوی حکومتداری جنسیتی طالبان: پیامدها و چشم‌انداز آینده

بر اساس فرامین و اقدامات طالبان درباره حقوق زنان (2021 الی 2026)

خلاصه

پس از بازگشت طالبان به قدرت در اگست 2021، افغانستان شاهد تغییرات اساسی در ساختار سیاسی و اجتماعی خود بوده است. یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های این دوره، صدور مجموعه گسترده‌ای از فرامین و دستورالعمل‌هایی است که به طور مستقیم حقوق و آزادی‌های زنان و دختران را محدود کرده‌اند. بررسی فهرست این فرامین نشان می‌دهد که اقدامات طالبان صرفاً تصمیماتی پراکنده یا کوتاه‌مدت نیستند، بلکه بخشی از یک روند تدریجی برای بازتعریف نقش زنان در جامعه و محدود کردن حضور آنان در عرصه عمومی محسوب می‌شود.

این سیاست‌ها حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی را در بر می‌گیرد، از جمله دسترسی به آموزش، مشارکت اقتصادی، آزادی رفت‌وآمد، حضور در رسانه‌ها و مشارکت اجتماعی. محدودیت در آموزش دختران از مقاطع متوسطه تا دانشگاه، ممنوعیت کار زنان در بسیاری از ادارات دولتی و سازمان‌های غیردولتی، اعمال محدودیت‌های گسترده بر آزادی رفت‌وآمد زنان و نظارت بر پوشش و رفتار اجتماعی آنان از جمله مهم‌ترین این اقدامات است. در کنار این محدودیت‌ها، گسترش نقش وزارت امر به معروف و نهی از منکر و اجرای مجازات‌های علنی نیز به عنوان ابزارهایی برای نظارت و کنترل اجتماعی به کار گرفته شده است.

تحلیل این سیاست‌ها نشان می‌دهد که طالبان به تدریج نوعی الگوی حکومتداری جنسیتی ایجاد کرده‌اند که بر جداسازی جنسیتی، کنترل رفتار اجتماعی و محدودسازی نقش زنان در عرصه عمومی استوار است. در این چارچوب، زنان به طور فزاینده‌ای از نظام آموزشی، بازار کار، فضاها عمومی و فرآیندهای تصمیم‌گیری اجتماعی حذف شده‌اند.

پیامدهای این سیاست‌ها تنها به حوزه حقوق زنان محدود نمی‌شود، بلکه آثار گسترده‌ای بر توسعه اجتماعی و اقتصادی افغانستان دارد. کاهش دسترسی زنان به آموزش می‌تواند در بلندمدت به کمبود نیروی انسانی متخصص در بخش‌هایی مانند آموزش و صحت منجر شود. حذف زنان از بازار کار نیز باعث کاهش مشارکت اقتصادی و افزایش فقر در میان خانواده‌ها شده است. علاوه بر این، محدود شدن آزادی‌های اجتماعی زنان می‌تواند پیامدهای اجتماعی دیگری از جمله افزایش انزوای اجتماعی و افزایش ازدواج‌های زودهنگام و یا افزایش مرگ و میر زنان در هنگام زایمان را به همراه داشته باشد.

در صورت ادامه این روند، احتمال می‌رود که شکاف جنسیتی در افغانستان بیش از پیش عمیق شود و پیامدهای منفی آن بر توسعه اقتصادی، ثبات اجتماعی و رفاه عمومی کشور افزایش یابد. در عین حال، فشارهای اقتصادی داخلی، نیاز به تعامل با جامعه بین‌المللی و الزامات توسعه‌ای ممکن است در آینده طالبان را با چالش‌هایی در حفظ این سطح از محدودیت‌ها مواجه کند.

با توجه به این شرایط، جامعه بین‌المللی و سازمان‌های بشردوستانه می‌توانند نقش مهمی در کاهش پیامدهای این وضعیت ایفا کنند. حمایت از آموزش دختران، تقویت فرصت‌های اقتصادی زنان، گسترش خدمات صحتی برای زنان و مستندسازی نقض حقوق زنان از جمله اقداماتی است که می‌تواند به کاهش آثار منفی این سیاست‌ها کمک کند.

در نهایت، آینده وضعیت زنان در افغانستان تا حد زیادی به تعامل میان سیاست‌های داخلی طالبان، فشارهای بین‌المللی و ظرفیت‌های جامعه مدنی افغانستان برای حمایت از حقوق زنان بستگی خواهد داشت.

یافته‌های کلیدی

- 1. شکل‌گیری یک الگوی نظام‌مند حکومت‌داری جنسیت**

تحلیل فرامین صادر شده از سوی طالبان و اقدامات آنها نشان می‌دهد که محدودیت‌های اعمال شده بر زنان بخشی از یک الگوی نظام‌مند حکومت‌داری جنسیتی است. این سیاست‌ها به طور تدریجی حضور زنان را در حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی، از جمله آموزش، اشتغال، رسانه‌ها و فضاها عمومی محدود کرده و نقش آنان را عمدتاً به حوزه خصوصی و خانواده تقلیل داده است.
- 2. حذف تدریجی زنان از نظام آموزشی**

یکی از برجسته‌ترین تحولات پس از سال 2021 محدود شدن دسترسی زنان به آموزش است. ممنوعیت تحصیل دختران در مقاطع متوسطه و محدودیت‌های اعمال شده بر آموزش عالی زنان موجب شده است که میلیون‌ها دختر از ادامه تحصیل محروم شوند. این روند در بلندمدت می‌تواند به کاهش سرمایه انسانی و کمبود نیروی متخصص در کشور منجر شود.
- 3. کاهش چشمگیر مشارکت اقتصادی زنان**

محدودیت‌های اعمال شده بر اشتغال زنان در ادارات دولتی، سازمان‌های غیردولتی و برخی فعالیت‌های اقتصادی باعث کاهش قابل توجه مشارکت اقتصادی زنان شده است. این وضعیت علاوه بر افزایش وابستگی اقتصادی زنان، بر درآمد خانواده‌ها و رشد اقتصادی کشور نیز تأثیر منفی گذاشته است.
- 4. محدود شدن حضور زنان در فضای عمومی**

سیاست‌های طالبان در زمینه آزادی رفت‌وآمد، حضور در فضاها عمومی و استفاده از خدمات اجتماعی موجب کاهش چشمگیر حضور زنان در جامعه شده است. محدودیت‌هایی مانند الزام همراهی محرم در سفر، ممنوعیت ورود به برخی اماکن عمومی و محدودیت در استفاده از حمل‌ونقل عمومی از جمله این اقدامات است.
- 5. گسترش سازوکارهای نظارت و کنترل اجتماعی**

نهاد «امر به معروف و نهی از منکر» به یکی از مهم‌ترین ابزارهای نظارت بر رفتار اجتماعی تبدیل شده است. این نهاد با نظارت بر پوشش، رفتار اجتماعی و فعالیت‌های رسانه‌ای شهروندان نقش مهمی در اجرای سیاست‌های طالبان ایفا می‌کند. چنین سازوکاری موجب ایجاد فضایی از نظارت دائمی و افزایش خودسانسوری در جامعه شده است.
- 6. استفاده از مجازات‌های علنی برای اعمال اقتدار سیاسی**

اجرای مجازات‌های علنی مانند شلاق در ملا عام و اعدام‌های علنی به عنوان یکی از ابزارهای طالبان برای اعمال اقتدار و کنترل اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است. این اقدامات علاوه بر جنبه قضایی، کارکرد بازدارنده و نمادین نیز دارند و به ایجاد فضای ترس در جامعه کمک می‌کنند.
- 7. پیامدهای اجتماعی و اقتصادی گسترده**

مجموعه این سیاست‌ها پیامدهای قابل توجهی برای جامعه افغانستان داشته است. کاهش دسترسی زنان به آموزش، محدود شدن فرصت‌های اقتصادی و افزایش محدودیت‌های اجتماعی می‌تواند در بلندمدت به افزایش فقر، تضعیف نظام آموزشی و صحتی و گسترش شکاف‌های جنسیتی در جامعه منجر شود.
- 8. احتمال نهادینه شدن محدودیت‌ها در ساختار حکمرانی**

با توجه به روند فزاینده صدور فرامین و تبدیل برخی محدودیت‌ها به مقررات رسمی، احتمال می‌رود که بسیاری از این سیاست‌ها در ساختار حکمرانی طالبان نهادینه شود. در صورت تداوم این روند، حضور زنان در بسیاری از حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی ممکن است بیش از پیش محدود گردد و به عنوان مثال امکان دسترسی زنان به آموزش برای همیشه مسدود شود.

1. زمینه و چارچوب

بازگشت طالبان به قدرت در سال 2021 نقطه عطفی در تحولات سیاسی افغانستان بود. پس از فروپاشی نظام جمهوری، طالبان نظام سیاسی جدیدی را ایجاد کردند که مبتنی بر تفسیر ویژه‌ای از شریعت است. در این چارچوب، طالبان

مجموعه‌ای از سیاست‌ها و دستور العمل‌ها را برای تنظیم روابط اجتماعی و نقش‌های جنسیتی در جامعه اجرا کرده‌اند.

یکی از ویژگی‌های برجسته این دوره، صدور مداوم فرامین درباره زنان و دختران است. این فرامین حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی از جمله آموزش، اشتغال، آزادی رفت‌وآمد و مشارکت اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده‌اند. بسیاری از این سیاست‌ها مانند منع آموزش دختران و زنان، در ابتدا به عنوان اقدامات موقت معرفی شدند، اما با گذشت زمان به تدریج در قالب دستور العمل‌ها و مقررات رسمی تثبیت شدند.

بررسی این روند نشان می‌دهد که طالبان به تدریج یک الگوی خاص از حکومت‌داری جنسیتی ایجاد کرده‌اند که هدف آن محدود کردن حضور زنان در عرصه عمومی و بازتعریف نقش آنان عمدتاً در چارچوب خانواده و حوزه خصوصی است.

2. ابعاد کلیدی سیاست‌های طالبان

2.1 محدودسازی دسترسی زنان به آموزش

یکی از مهم‌ترین حوزه‌های سیاست‌گذاری طالبان، محدود کردن دسترسی زنان به آموزش بوده است که رفته رفته در قالب اجراءات مختلف نهادینه شده است. در نتیجه پس از بازگشت طالبان به قدرت، مجموعه‌ای از تصمیمات و فرامین به تدریج فرصت‌های آموزشی زنان و دختران را کاهش داد. در سپتامبر 2021 اعلام شد که دختران نمی‌توانند در مقاطع متوسطه به مکتب بروند. این تصمیم میلیون‌ها دختر را از ادامه تحصیل محروم کرد.

در دسامبر 2022 نیز طالبان اعلام کردند که زنان اجازه تحصیل در دانشگاه‌ها را ندارند. این تصمیم به طور مستقیم دسترسی زنان به آموزش عالی را قطع کرد. در ادامه این روند، در سال 2024 تحصیل زنان در رشته‌های پزشکی نیز متوقف شد؛ حوزه‌ای که پیش از آن یکی از معدود مسیرهای حرفه‌ای باقی‌مانده برای زنان بود در حالیکه با توجه به نرخ بالای مرگ و میر زنان در هنگام ولادت، افغانستان بیش از پیش به متخصصان زن نیازمند بوده و هست.

این محدودیت‌ها پیامدهای گسترده‌ای برای جامعه افغانستان دارد. کاهش سطح آموزش زنان می‌تواند در بلندمدت به کمبود نیروی انسانی متخصص، به ویژه در بخش‌های آموزش و صحت، منجر شود. علاوه بر این، حذف زنان از نظام آموزشی موجب کاهش سرمایه انسانی کشور و تضعیف روند توسعه اجتماعی می‌شود.

2.2 حذف زنان از بازار کار

سیاست‌های طالبان در حوزه اشتغال نیز تأثیر قابل توجهی بر مشارکت اقتصادی زنان داشته است. در مارچ 2022 بسیاری از زنان از کار در ادارات دولتی منع شدند. در دسامبر 2022 نیز کار زنان در بسیاری از سازمان‌های غیردولتی ممنوع شد.

در سال 2023 طالبان دستور تعطیلی آرایشگاه‌های زنان را صادر کردند؛ صنفی که یکی از محدود منابع اشتغال زنان در افغانستان محسوب می‌شد. این تصمیم هزاران زن را از منبع درآمد خود محروم کرد.

محدود شدن فرصت‌های شغلی برای زنان پیامدهای اقتصادی مهمی دارد. کاهش درآمد خانواده‌ها، افزایش فقر و افزایش وابستگی اقتصادی زنان به مردان از جمله نتایج این سیاست‌ها است. همچنین حذف زنان از بازار کار می‌تواند بر رشد اقتصادی کشور نیز تأثیر منفی بگذارد.

2.3 محدودیت در آزادی رفت‌وآمد

طالبان مقررات سخت‌گیرانه‌ای برای حرکت و حضور زنان در فضای عمومی وضع کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین این مقررات ممنوعیت سفر زنان بدون همراهی یک محرم مرد در مسافت‌های طولانی است که در دسامبر

2021 اعلام شد. علاوه بر این، زنان از ورود به پارک‌ها، باشگاه‌های ورزشی و برخی اماکن تفریحی منع شدند. محدودیت‌هایی نیز برای استفاده زنان از وسایل حمل‌ونقل عمومی وضع گردید.

چنین محدودیت‌هایی دسترسی زنان به خدمات اساسی مانند آموزش، صحت و اشتغال را کاهش می‌دهد. در نتیجه، حضور زنان در فضای عمومی به طور قابل توجهی کاهش یافته و بسیاری از آنان با نوعی انزوای اجتماعی روبه‌رو شده‌اند.

2.4 کنترل پوشش و بدن زنان

یکی دیگر از حوزه‌های مهم سیاست‌های طالبان، کنترل پوشش زنان است. در می 2022 طالبان دستور پوشیدن حجاب سخت‌گیرانه را صادر کردند و برقع (چادری) به عنوان مناسبترین نوع پوشش معرفی شد. همچنین زنان مجری تلویزیون ملزم شدند که صورت خود را در هنگام حضور در رسانه‌ها بپوشانند.

کنترل پوشش زنان در این چارچوب به ابزاری برای اجرای نظم اجتماعی مورد نظر طالبان تبدیل شده است. چنین سیاست‌هایی آزادی‌های فردی زنان را محدود کرده و بدن آنان را به نمادی از نظم ایدئولوژیک حکومت تبدیل می‌کند.

2.5 محدودسازی حضور زنان در رسانه‌ها

طالبان همچنین محدودیت‌های گسترده‌ای برای حضور زنان در رسانه‌ها ایجاد کرده‌اند. در نوامبر 2021 اعلام شد که زنان نمی‌توانند در سریال‌های تلویزیونی حضور داشته باشند. علاوه بر این، زنان مهمان در برنامه‌های تلویزیونی ملزم شدند که صورت خود را بپوشانند.

چنین محدودیت‌هایی حضور و صدای زنان در عرصه عمومی را کاهش داده و تنوع دیدگاه‌ها در رسانه‌ها را محدود می‌کند.

2.6 گسترش نظام نظارت اجتماعی و عدم دسترسی به عدالت

وزارت امر به معروف و نهی از منکر نقش کلیدی در نظارت بر رفتار اجتماعی ایفا می‌کند. این نهاد مسئول نظارت بر پوشش، رفتار اجتماعی و فعالیت‌های رسانه‌ای شهروندان است.

گسترش چنین نظامی موجب ایجاد فضایی از نظارت دائمی در جامعه شده است. در این شرایط بسیاری از شهروندان رفتار خود را از ترس مجازات یا پیامدهای اجتماعی تنظیم می‌کنند که می‌تواند به افزایش خودسانسوری در جامعه منجر شود.

یکی از تحولات مهم در ساختار حقوقی حکومت طالبان، تصویب و اجرای اصول نامه جزایی محاکم طالبان است که چارچوب جدیدی برای رسیدگی قضایی و مجازات‌ها در نظام قضایی حکومت موقت ایجاد می‌کند. این اصولنامه که شامل بیش از صد ماده است، مبنای بسیاری از تصمیمات قضایی در افغانستان تحت حکومت طالبان قرار گرفته است و صلاحیت اجرای آن به طور مستقیم به محاکم طالبان واگذار شده است.

در این اصولنامه، بسیاری از جرایم و جزاها بر اساس نظام مجازات‌های تعزیری تعریف شده‌اند؛ مجازات‌هایی که اختیار تعیین آن‌ها تا حد زیادی به قاضی یا رهبر طالبان واگذار شده است. برای مثال، در این چارچوب تأکید شده است که مجازات‌های تعزیری می‌تواند حتی در شرایطی اعمال شود که در مورد وقوع جرم تردید وجود داشته باشد، در حالی که در مورد مجازات‌های حدود در صورت وجود تردید اجرای مجازات متوقف می‌شود.

پیامدهای اجتماعی و قضایی این اصولنامه برای زنان قابل توجه است. نخست، تمرکز گسترده بر مجازات‌های تعزیری و اختیار بالای قاضی در تعیین مجازات می‌تواند منجر به تفسیرهای گسترده و متفاوت از قوانین شود و در نتیجه احتمال اعمال تبعیض یا برخوردهای سلیقه‌ای را افزایش دهد. دوم، برخی مواد این اصولنامه به طور

مستقیم به روابط خانوادگی و رفتارهای اجتماعی مربوط می‌شود، از جمله مقرراتی که به اطاعت زن از شوهر و بدیهی کردن خشونت خانگی یا محدودیت‌های رفتاری در روابط اجتماعی اشاره دارند. چنین مقرراتی می‌تواند موقعیت حقوقی زنان را در دعاوی خانوادگی و اجتماعی تضعیف کرده و توانایی آنان برای پیگیری حقوق خود در نظام قضایی را محدود کند.

از منظر دسترسی به عدالت، اصولنامه همچنین می‌تواند موانع بیشتری برای زنان ایجاد کند. در شرایطی که حضور زنان در نظام قضایی، آموزش حقوقی و فعالیت‌های اجتماعی به شدت محدود شده است، اجرای قوانینی که بر تفسیرهای سخت‌گیرانه از نظم اجتماعی و اخلاقی تأکید دارند می‌تواند دسترسی زنان به دادگاه‌ها و سازوکارهای قانونی را دشوارتر کند. در چنین چارچوبی، بسیاری از زنان ممکن است از طرح شکایت یا پیگیری حقوق خود خودداری کنند، زیرا احتمال دارد که نظام قضایی به جای حمایت از آنان، رفتار و موقعیت اجتماعی آنان را مورد قضاوت قرار دهد.

در مجموع، این اصولنامه طالبان نه تنها چارچوب حقوقی جدیدی برای نظام قضایی افغانستان ایجاد کرده است، بلکه به بازتعریف جایگاه زنان در جامعه نیز کمک می‌کند. در این چارچوب، زنان بیشتر به عنوان موضوع نظم اجتماعی و اخلاقی تعریف می‌شوند تا به عنوان شهروندانی با حقوق برابر در نظام حقوقی. این وضعیت می‌تواند در بلندمدت بر دسترسی زنان به عدالت، مشارکت آنان در زندگی عمومی و موقعیت اجتماعی آنان در جامعه افغانستان تأثیر عمیقی بگذارد.

2.7 اجرای مجازات‌های علنی

طالبان مجازات‌های علنی را به عنوان یکی از ابزارهای مهم برای اعمال اقتدار و کنترل اجتماعی به کار گرفته‌اند. گزارش‌های مختلف از اجرای شلاق در ملأ عام و اعدام‌های علنی در مناطق مختلف افغانستان حکایت دارد.

چنین مجازات‌هایی علاوه بر جنبه قضایی، کارکرد بازدارنده نیز دارند و فضای ترس در جامعه ایجاد می‌کنند.

2.8 افزایش فشار اجتماعی برای ازدواج

در شرایطی که دسترسی زنان به آموزش و اشتغال محدود شده است، فشار اجتماعی برای ازدواج نیز افزایش یافته است. بسیاری از خانواده‌ها ممکن است ازدواج را به عنوان راهی برای محافظت از دختران در برابر محدودیت‌ها یا اتهامات اخلاقی در نظر بگیرند. این وضعیت می‌تواند به افزایش ازدواج‌های زود هنگام یا اجباری منجر شود که پیامدهای جدی صحتی و اجتماعی برای زنان و دختران دارد.

3. پیامدهای گسترده این پالیسی‌ها

در مجموع، سیاست‌های طالبان موجب شکل‌گیری یک نظام اجتماعی شده است که در آن حضور زنان در عرصه عمومی به شدت محدود شده است. این وضعیت نه تنها بر زندگی فردی زنان تأثیر می‌گذارد، بلکه پیامدهای گسترده‌ای برای جامعه افغانستان نیز دارد.

کاهش مشارکت اقتصادی زنان، افت سطح آموزش در جامعه، افزایش فقر و تضعیف نظام صحتی از جمله مهم‌ترین پیامدهای این سیاست‌ها است. علاوه بر این، چنین روندی شکاف‌های جنسیتی را در جامعه افزایش می‌دهد و می‌تواند در بلندمدت بر ثبات اجتماعی و توسعه اقتصادی افغانستان تأثیر منفی بگذارد.

4. توصیه‌های پالیسی

برای کاهش پیامدهای این وضعیت، جامعه بین‌المللی و سازمان‌های بشردوستانه می‌توانند اقدامات زیر را در نظر بگیرند:

- حمایت از برنامه‌های آموزشی جایگزین برای دختران، از جمله آموزش آنلاین و برنامه‌های آموزشی غیررسمی.
- تقویت فرصت‌های اقتصادی زنان از طریق حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و کار از راه دور.
- گسترش خدمات صحتی برای زنان به ویژه در مناطق روستایی.
- ادامه مستندسازی نقض حقوق زنان برای افزایش آگاهی جهانی.
- حمایت از سازمان‌های جامعه مدنی که در حوزه حقوق زنان فعالیت می‌کنند.

5. چشم‌انداز آینده

با توجه به روند فزاینده صدور فرامین محدودکننده، به نظر می‌رسد که سیاست‌های طالبان در حوزه حکومت‌داری جنسیتی به سمت نهادینه شدن بیشتر حرکت می‌کند. بسیاری از محدودیت‌هایی که در ابتدا به عنوان اقدامات موقت معرفی شده بودند، به مرور زمان در قالب دستورالعمل‌ها و سیاست‌های رسمی تثبیت شده‌اند.

اگر این روند ادامه یابد، احتمال دارد محدودیت‌ها در حوزه‌های باقی‌مانده مانند فعالیت‌های اقتصادی، رسانه‌ای و مخابرات نیز گسترش یابد. در عین حال، فشارهای اقتصادی داخلی و نیاز به تعامل با جامعه بین‌المللی ممکن است طالبان را با چالش‌هایی در حفظ این سطح از محدودیت‌ها مواجه کند.

در نتیجه، آینده حکومت‌داری جنسیتی در افغانستان احتمالاً میان دو روند متضاد قرار خواهد گرفت: تثبیت ساختارهای محدودکننده از یک سو و فشارهای داخلی و بین‌المللی برای اصلاح این سیاست‌ها از سوی دیگر.

منابع:

- Ahmadi, B. (2025). List of the Taliban's Edicts, Orders, and Directives Infringing on the Rights of Women (August 2021–May 2025). Lucify https://usercontent.one/wp/www.lucify.ch/wp-content/uploads/2025/06/List-of-the-Talibans-Edicts-Orders-Infringing-on-the-Rights-of-Women_May-2025_.pdf
- Bennett, R. (2023). *Situation of human rights in Afghanistan: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Afghanistan*. United Nations Human Rights Council.
- Human Rights Watch. (2023). *Afghanistan: Taliban Deprive Women and Girls of Rights*. Human Rights Watch.
- Human Rights Watch. (2024). *Outlawing Half the Population: Taliban's Systematic Violations of Women's Rights in Afghanistan*. Human Rights Watch.
- UN Women. (2023). *Afghanistan Gender Country Profile*. UN Women.
- UNAMA. (2023). *Human Rights in Afghanistan: Annual Report*. United Nations Assistance Mission in Afghanistan.
- UNDP. (2023). *Afghanistan Socio-Economic Outlook 2023*. United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2023). *Afghanistan: Education Under Threat*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- UNICEF. (2023). *Child Marriage in Afghanistan: Risks and Consequences*. United Nations Children's Fund.
- World Bank. (2022). *Afghanistan Development Update*. World Bank.
- Human Rights Defenders Plus (2024). *HRD+ Legal Analysis: A Review of the Law on Promotion of Virtue and Prevention of Vice*. Human Rights Defenders Plus